

Bu notlar;
Yüzünden Kur'an-ı Kerim okumasını bilenlere, Osmanlıca yazıp-okumada kolaylık sağlayacak ve dolayısıyla bir kısmın Arabca malumat verecek bilgilerdir.

Osmanlıcada, Kur'an-ı Kerim harflerinden başka şu harfler de kullanılır:

پ = P چ = Ç ژ = Z ق = W گ = G ک = N

Osmanlıca yazı kaidelerini iki kısımda ele almak gerekir:

- 1- Türkçe kelimeler için.
- 2- Arabca, Farsça gibi Kur'an hattıyla yazılan lisanlardan Türkçeye geçen kelimeler için.

Bunlardan başka, lâtince ve benzeri dünya lisanlarından girmiş kelimeler de Türkçe kelimelerin yazılış kaidelerine tabi olduğundan ayrıca ele alınmayacaktır.

TÜRKÇE kelimelerin yazılışında;

sessiz harfleri seslendiren harfler şunlardır:

(Elif) ا = A (He) ه، هـ = E (Ye) ی = I, İ (Vav) و = U, Ü, O, Ö

Bu seslendirmede, sessiz harflerin ince veya kalın olmaları dikkate alınırsa okumada kolaylık sağlar.

BABA= بابا	DEDE= دده	İP= ایپ	DUR= دور
DAHA= داهما	İŞTE= ايشته	İLE= ایله	KOYUN = قویون
AL= آل	ÖYLE= اوپله	İKİ= اکی	UÇ= اوچ
AYRI= آیری	ESKİ= اسکى	OKU= اوکو	OTUR = اوتور
OLMAK= اولمق	ÖLMEK= ئولمك	SÖZLER= سوزلر	

Bazı Türkçe kelimeler ise konuştuğumuz gibi yazılmaz. Bu kelimeleri yazılışlarıyla tanımak gerekir:

DEMEK= ديمك	→ DEDİ= دیدى	DIYOR= دیيور	DER= دیر v.b.
ETMEK= ايتمك	→ EDİYOR= ایدیور	EDİP= ایدوب	v.b.
VERMEK= ویرمك	→ VERİYOR= ویریور	VERİR= ویرر	v.b.
İÇİN= ایچون	OLDUĞUNU= اولدیغنی	YİRMİ= یکریمی	ای = ای

ایچون
1910
ایچون

İkinci tekil ve çoğul şahıs zamiri olan (-n, -niz) eklerinin yazılışında sağır kef denilen (ن) harfi, (ن) harfi yerine kullanılır:

YAPARSAN = یاپارسان

YAPARSIN = یاپارسان

OKURSANIZ = او قورسانیز

OKURSUNUZ = او قورسانیز

GELİRSİN = گلیرسان

GELİRSEN = گلیرسان

Arabça ve Farsçadan lisanımıza geçmiş kelimeler ise, yukarıda zikredilen kaidelere tabi değildirler. Bunlar kendi lisanlarındaki yazılışlarına göre yazılırlar. Yazılış ve okunuşlarına zamanla aşina olmak mümkün ise de bilhassa Arabçada bu imkânı kolaylaştıran ve ilmi esaslara bağliyan bazı kaideler bulunmaktadır. Farsça kelimeler için yazı kaidelerinden çok, kelimelerin yazılışlarını öğrenmek gerekmektedir. Bu ise zamanla kelimeleri tanıyarak olur.

Arabça kelimelerin büyük bir ekseriyeti, Vezin denilen belli kalıplara göredirler. Bu kalıplar, kelimelerin hem yazılışında hem de mânalandırılmasında mühim rol oynarlar. Biz bu kalıpları ve her kalıbın kazandırdığı mâna hususiyetini bir sistem dahilinde vermeye çalışacağız. Birbirine benzer kalıpları ayırt etmek için bazı pratik usuller bahsin sonunda zikredilecektir.

Türkçeye mâl olmuş Arabça kelimelerin büyük bir ekseriyeti, Arabça gramerinde isim bahsi altında incelenen şu onkır çeşit kelimedir:

- 1- Masdar 2- İsm-i fâil 3- İsm-i mef'ul 4- Sıfat-ı müğbebe
- 5- Mübalağa sıgaları 6- İsm-i tafdîl 7- İsm-i tasgîr 8- İsm-i men-sub
- 9- İsm-i zaman 10- İsm-i mekân 11- İsm-i âlet.

Şimdi bunları sırasıyla görelim:

1- **MASDAR**

Masdar: Fiilin ve fiilden yapılan birçok sıfatın köküdür.

Arabça'da masdarlar KÖK MASDARLAR ve ZİYADELİ MASDARLAR olmak üzere iki çeşittir. Kök masdarların sadece bir vezni olmadığından ancak duymakla öğrenilirler. Çok misaller vererek bunları tanıma-ya çalışacağız:

NEHY نَهَى = Yasaklama. EKL أَكَلَ = Yemek. KAT' قَطَعَ = Kesmek.
BEY' بَاعَ = Satmak. ŞÜKR شَكَرَ = Şükretmek. HUBE حَبَّ = Sevmek.
CÜ' جَوَّعَ = Acıkmak. ZIKR ذَكَرَ = Anmak, zikretmek.
TALEB طَلَبَ = İstemek. SIGAR صَغَرَ = Küçüklük. RIZA رِضًا
= Razi olmak. ŞIRA شَرَى = Satın almak. RAHME(T) رَحْمَةً = Rahmet et-
mek. VAHDE(T) وَحْدَةً = Birlik. HİZME(T) خِدْمَةً = Hizmet etmek.
NİYYE(T) نِيَّةً = Niyet. SUHBE(T) صَحْبَةً = Sohbet, arkadaşlık.
RÜ'YET رُؤْيَةً = Görmek. HAYÂ' حَيَاءً = Utanmak. ZEHAB ذَهَابٌ = Gitmek.
TAVAF طَوَافٌ = Dolaşmak. SIYAM صِيَامٌ = Oruç tutmak. FİRAR فِرَارٌ = Kaç-
mak. KITAL قِتَالٌ = Adam öldürmek. SUÂL سُؤَالٌ = Sormak.
DUA دُعَاءٌ = Dua etmek. SÜKÛT سُكُوتٌ = Susmak. SUKÛT سُكُوتٌ = Düşmek.
HURÛC حُرُوجٌ = Çıkmak. DUHÛL دُخُولٌ = Girmek. SÛKÛN سُكُونٌ = Hare-
ketsizlik, sessizlik. HALECAN خَلْجَانٌ = Çarpıntı. CEREYAN جَرِيَانٌ = A-
kıntı, akmak. VESVESE وَهْوَسَةٌ = Kuruntu, fısıltı. ARBEDE عَرَبْدَةٌ = Kay-
ga, gürültü. ZELZELE زَلْزَلَةٌ = Sarsıntı.

Kök masdarlarda **تَفَعُّالٌ** veznindeki masdarlar mabedâğa ifade ederler. Meselâ:

TEZKÂR تَذَكَرَ = Çok zikretmek. TEKRAR تَكَرَّرَ = Defalarca yap-
mak. TERDAD تَرَدَّدَ = Aynı şeyi tekrarlamak.

Kalıp veya vezin olarak zikrettiğimiz kelimelerde şu hususlara dikkat lâzımdır:

Bu vezinlerde bütün kök masdarları, **فعل** masdamı yanı

ل و ع - ف harfleri temsil etmektedir. Bu vezinlere

tatbik edeceğimiz kelimelerin kök harfleri, bu ل و ع - ف harflerinin yerlerini alacak ve vezindeki diğer fazla harfler ve veznin harekeleri aynen kalacaktır. Vezinden maksad da budur. Yukarıda gördüğümüz gibi تَفَعَّالٌ vezninde gelen تَذَكَّرَ kelimesinde önce harekelere dikkat edelim. Sonra vezinde ل و ع - ف harflerinin dışında kalan ت ve ا harfleri, تَذَكَّرَ kelimesinde de aynen bulunmaktadır. Çünkü bu zâid harfler veznin asıl unsurlarındandır. Bu zâid ت ve ا harflerini تَذَكَّرَ kelimesinden çıkarttığımız zaman, geride kalan ك - ز ve ر harfleri de تَذَكَّرَ kelimesinin kök harfleri olarak bulunur. Eğer تَذَكَّرَ kelimesini, kök harflere göre tertib edilmiş bir Arabça lügattan veya Mu'cem-ül Müfehres'den bulmak arzu ettiğimiz takdirde (ذَكَرَ) maddesine bakmamız gerekir. Çünkü, (ذَكَرَ) kök harflerinden yapılmış bütün kelimeler burada dizilmişlerdir.

Kök masdarlarda MİMLİ MASDARLAR denilen fakat kök masdar mânası taşıyan kelimeler de bulunmaktadır. Bunların bir kısmı, ileride bahsedeceğimiz (ism-i zaman — ism-i mekan) cinsinden kelimelere benzemektedirler. Fakat mânaya dikkat edilerek hangisi olduğu ayırtedilebilir. Bu masdarların özelliği; başlarında (üstün harekeli mim harfi) bulunmasıdır. Bu mim, kelimenin kök harflerinden olmayıp zâid olarak bulunmaktadır:

MEVLİD	مَوْلِدٌ	= Doğmak, doğum.
MAHYA	مَحْيَا	= Yaşamak, hayat.
MEMAT	مَمَاتٌ	= Ölmek, ölüm.
MEHABBET	مَحَبَّةٌ	= Muhabbet, sevmek.
MESERRET	مَسْرَّةٌ	= Sevinmek, sevinç.
MEHAFET	مَخَافَةٌ	= Korkmak, korku.
MA'RİFE(T)	مَعْرِفَةٌ	= Bilmek, tanımak.
MEV'İZA	مَوْعِظَةٌ	= Öğütlemek, öğüt.

Masdar bahsinin ikinci kısmı olan ZİYADELİ MASDARLAR ın oniki vezni vardır. Bu vezinlerin hepsi kök harflere bazı zâid harfler eklenmekle yapılmıştır. Her vezin, kök masdar mânasına bazı mânalar kazandırmaktadır. Bu mânalar yeri geldikçe zikredilecektir. Her ziyadeli masdarın fiil-i mazi, fiil-i muzari ve emir sigaları ile birlikte bütününe BAB ismi verilir. Bu bablar masdarları ile isimlendirilirler. Biz bu babların sadece masdar vezinlerini ele alacağız:

- ~~1- تفاعل~~ ~~TEFA'UL~~ babı
- 1 2- افعال İF'AL babı
- 2 3- مفاعلة MUF'ALE babı
- 3 4- تفعیل TEF'IL babı
- 4 5- إنفعال İNFİAL babı
- 5 6- تفعّل TEFE'UL babı
- 7- إفتعال İFTİAL babı
- 8- إستفعال İSTİF'AL babı
- 9- إفعال İF'ILAL babı
- 10- إفعیال İF'İAL babı
- 11- إفعوال İF'İVVAL babı
- 12- إفعیلال İF'İLAL babı

Şimdi bu bablarda misal olarak verilecek kelimeler, vezindeki harekeleri ve ف-ع-ل harflerinin haricindeki zâid harf dediğimiz harfleri aynen taşımalıdır. Vezindeki ف-ع-ل harflerinin yerine ise o kelimenin kök harfleri gelir.

Bir kelimenin bu bablardan hangisine ait olduğunu bulmak istediğimizde, önce harekelerinin hangi babın veznine uygun geldiğini tesbit ederiz. Sonra o babın zâid harflerini de aynı yerlerinde yani kelime de kaçınca harf olarak bulunuyorsa aynı yerinde olarak kelime de bulunup bulunmadığına bakarız. Bunda da uygunluk sağlandıysa kelimenin hangi babdan olduğunu tesbit etmiş oluruz. Kelimenin kök harflerini bulmak için iki yol vardır: Vezindeki

ف-ع-ل harflerinin yerlerine denk gelen harfler bulunur ve ya zâid harfler çıkarıldığında geriye kalan harfler kök harfler olarak çıkar. Şimdi aşağıda her bab için bir misal vereceğiz ve kök harflerini hizalarına yazacağız. Yukarıda anlatılanlara göre her misali inceleyiniz:

<u>Kök harfleri</u>	<u>Misal Kelime</u>	<u>BABLAR</u>
خ ب ر	إِخْبَار İHBAR	إِفْعَال
س ب ق	مُسَابَقَة MÜSABAKA	مُفَاعَلَة
ن و ر	تَنْوِير TENVİR	تَفْعِيل
ج ذ ب	إِنْحِزَاب İNCİZAB	إِنْفِعَال
ك ب ر	تَكْبِير TEKEBBÜR	تَفَعُّل
س ن د	تَسَانُد TESANÜD	تَفَاعُل
ش ر ك	إِشْتِرَاك İŞTİRAK	إِفْتِعَال
غ ف ر	إِسْتِغْفَار İSTİGFAR	إِسْتِفْعَال

Her bab için misal vermeye geçmeden önce şu hususa dikkat lâzımdır:

Arabça'da elif, vav, ye (ا - و - ي) harfleri illetli harfler dir. Bu harfler, herhangi bir kelimenin kök harflerinde buldukları takdirde, ziyadeli masdarlarda bazı değişik durumlara sebep olabilirler. Çünkü bu üç harf, i'lâl kaideleri denilen ve şimdilik bizce bilinmesi icab etmeyen belli kaideler çerçevesinde birbirlerine dönüşebilirler veya kelimededen tamamen kalkarlar. Bu durumda, evvelce babları tesbitte ısrarla üzerinde durduğumuz hareke ve harflerin vezinlere tam mutabakatı aranırken bu hususun da gözönünde bulundurulması faydalı olur. Bu illetli kelimeler her bab için verilen misallerin sonlarında konularak dikkatinize havale edilmiştir.

اِفْعَال İF'AL Babı:

Bu bab mânaya geçişlilik (müteaddilik) kazandırır. Yani, fiilin kişinin şahsında değil, başkası üzerinde icra edildiğini gösterir. Verilen mânalara bu yönden dikkat ediniz.

<u>KELİME:</u>	<u>Mânası:</u>	<u>Kök harfleri:</u>
İCBAR إِجْبَار	= Zorlama	ج ب ر (Cebir)
İHZAR إِحْضَار	= Hazırlama	ح ض ر (Hızır)
İZHAR إِظْهَار	= Ortaya çıkarma	ظ ه ر (Zuhr)
İN'AM إِنْعَام	= Ni'metlendirme	ن ع م (Ni'met)
İSKAT إِسْكَات	= Susturma	س ك ت (Sükat)

<u>KELİME:</u>	<u>Mânası:</u>	<u>Kök harfleri:</u>
İSKAT اسقاط	= Düşürme	س ق ط (Sukat)
İHMAL إهمال	= Terketmek, yalnız başıboş bırakmak	ه م ل
İMHAL إمهال	= Mühlet vermek	م ه ل (Mühlet)

İLAN - İKRÂM - İLÂN - İNÂL - İŞMÂK - İHÂM

İlletli Kelimeler:

İCAD ایجاد	= Vücut verme
İCAB إيجاب	= Gerekmek, vâcib olmak.
İHYA إحياء	= Hayat verme
İBKA إبقاء	= Baki kılmak
İHAPE إخافة	= Korkutma
İFAZA إفاضة	= Feyz verme
İADE إعادة	= Geri döndürme

If'al babındaki kelimelerin yazılışında, babın hususiyetini teşkil eden iki zâid elifin bulunmasına dikkat edilmelidir.

مُفَاعَلَةٌ MÜFAALE Babı:

Bu babın özelliği, mânada iki tarafın ortaklığını (müşareket) ifade etmesidir.

<u>KELİME:</u>	<u>Mânası:</u>	<u>Kök harfleri:</u>
MÜBADELE مبادلة	= Değiştirme	ب د ل (Bedel)
MÜNAZARA مناظرة	= Karşılıklı fikir beyan etme	ن ظ ر (Nazar)
MÜTAREKE متاركة	= Terk edişme	ت ر ك (Terk)
MÜŞAVERE مشاوره	= Danışma	ش و ر (Müşaveret)
MUSALAHA مصالحة	= Sulh edişme	ص ل ح (Sulh)
MÜVACEHE مواجاة	= Yüz yüze olmak	و ج ه (Vecih)
MÜBAYAA مباحاة	= Alış veriş yapmak	ب ي ع (Bey)
MÜDAFAA مدافوة	= Müdafaa da bulunmak	د ف ع (Defi)

MÜHARREK - MÜHİLİK - MÜVACİL - MÜBACİT - MÜŞAVERET - MÜŞAVERET

İlletli kelimeler:

MUVALÂT	مُوَالَاة	= İki şahsın andlaşması, dostluk.	و ل ی (Velâyet)
MÜSAVAT	مُساواة	= Bir seviyede olma, eşitlik	س و ی (Sevîye)
MÜLAKAT	مُلاقاة	= Karşı karşıya olma, buluşma.	ل ق ی (Lika)

تَفْعِيل TEF'ÎL Babı:

Bu bab, mânaya geçişlilik kazandırmakla beraber çokluğa da delâlet eder. Yâni, fiilin çok tekrar edildiğini veya fâilin çokluğunu veya mef'ulün çokluğunu gösterir. Türkçe'de kullanılanlar daha çok fiilin çok tekrarına delâlet ederler. Meselâ: TEDRİS kelimesi, DERS kökünden gelmektedir. Türkçede DERS VERME şeklinde tercüme edilir. Fakat, bu ders verme fiilinin çok tekrarlandığını da gösterdiğini hemen nazara almalıdır. Bu bab, if'âl babına göre, mânada daha şiddetlilik ifade eder.

<u>KELİME:</u>	<u>Mânası:</u>	<u>Kök harfleri:</u>	
TENVİR	تَنْوِير	= Nurlandırma	ن و ر (Nur)
TEMLİK	تَمْلِك	= Mülk verme	م ل ك (Mülk)
TEBLİĞ	تَبْلِيغ	= Ulaştırma	ب ل غ (Bülg)
TEKZİB	تَكْذِيب	= Yalanlama	ك ذ ب (Kızıl)
TAHSİN	تَحْسِين	= Güzelleştirme	ح س ن (Hüsün)
TENFİR	تَنْفِير	= Nefret ettirme	ن ف ر (Nefret)
TEFRİH - TEKSİR - TEŞVİK - TAHMİL - TAKYİD - TEŞHİS - TELLİK			
TEŞRİK - TELLYR - TEFHİM			

İlletli kelimeler:

TAKVİYE	تَقْوِيَة	= Kuvvetlendirme	ق و ی (Kuvvet)
TASFİYE	تَصْفِيَة	= Safıleştirme,	ص ف ي (Safvet)
TESVİYE	تَسْوِيَة	= Bir seviyeye getirme, düzleme.	س و ی (Sevîye)

TEBRİE	تَبْرِئَةٌ	= Beraet ettirme, temize çıkarma.	ب ا ر ا (Berait)
TERBİYE	تَرْبِيَةٌ	= Terbiye etme.	ر ب و

اِنْفِعَال İNFİAL Babı:

Bu bab, mânaya dönüşlülük (mutavaat) kazandırır. Yani, geçişli bir fiilin eserinin bir şeyin şahsında ortaya çıkışını ifade eder.

<u>Kelime:</u>	<u>Mânası:</u>	<u>Kök harfleri:</u>
İNFİRAD	اِنْفِرَاد = Yalnız başına olma.	ف ر د (ferd)
İNKILAB	اِنْقِلَاب = Değişme, başka hale dönme.	ق ل ب (kalb)
İNFİLAK	اِنْفِلَاق = Patlama, çatlama, parçalama.	ف ل ق
İNTİFA'	اِنْتِفَاء = Sönme.	ط ف ا
İNKİTA'	اِنْقِطَاع = Kesilme, kopma.	ق ط ع (kat')
İNKİSAR	اِنكِسَار = Kırılma.	ك س ر (kesr)
İNKİYAD	اِنكِيَاد = Kayd altına girme, baş eğme.	ق ي د (kayd)
İNCİZAB	اِنجِزَاب = Cerbe kapılma, çekilme	ج ز ب (cerz)
İNKİŞAF	اِنكِشَاف = Bir şeyin açılması	ك ش ف (keşf)

İlletli kelimeler:

İNCİLÂ	اِنجِلَا	= Parlak olmak.	ج ل و (Cilve)
İNZİVA	اِنزِوَا	= Bir köşeye çekilmek.	ز و ي (Zaviye)

تَفَعُّل TEFE'UL Babı:

Bu bab; dönüşlülük (mutavaat), azar azar olmak, ittisaf (sıfatlanma), ittihaz (edinme) ve sun'îlik mânalarını ifade eder.

<u>Kelime:</u>	<u>Manâsı:</u>	<u>Kök harfleri:</u>
TAALLÛM	تَعَلُّم = Öğrenme	ع ل م (ilim)
TEDERRÛS	تَدْرِيس = Ders alma	د و س (Ders)
TEHLLÛK	تَمْلِك = Mülk edinme	م ل ك (Mülk)
		م ل ك

TERECCUH	تَرَجَّحَ	= Üstün, râcih olma.	ر ج ح (Râcihan)
TELEBBÛS	تَلَبَّسَ	= Elbise giyinme	ل ب س (Lilas)
TEFEKKÛR	تَفَكَّرَ	= Düşünme	ف ك ر (Fikir)
TEELLÛM	تَأَلَّمَ	= Elemlenme, üzülme	أ ل م (Elcm)
TEKEBBÛR	تَكَبَّرَ	= Büyükleme	ك ب ر (Kibir)

İlletli kelimeler:

TEGADDİ	تَغَدَّى	= Gıdalanmak	ع د ي (Eida)
TEBERRİ	تَبَرَّى	= Temize çıkmak	ب ر أ (Beract)
TERAKKİ	تَرَقَّى	= Yükselmek	ر ق ي

Yazıda tefe'ul babındaki kelimeleri tef'îl babındaki kelimelerden ayırdedebilmek için şuna dikkat edilmelidir:

Tef'îl babındaki kelimelerde sondan bir önce ye (ى) harfi bulunur. Tefe'ul babındaki kelimelerde ise bu (ى) harfi yoktur. Meselâ: TAALLÛM = تعلم — TA'LİM = تعليم gibi.

تَفَاعُلُ TEFÂUL Babı:

Bu bab da; dönüşlülük (mutavaat), ortaklık (müşareket) ve olmayı var göstermekde kullanılır. Mufâale babı iki şeyin ortaklığını gösterirken, bu bab ise çok şeylerin iştirakini ifade eder.

<u>Kelime:</u>	<u>Mânası:</u>	<u>Kök harfleri:</u>	
TEAVÛN	تَعَاوَنَ	= Yardımlaşma	ع و ن (Avn)
TESÂNÛD	تَسَانَدَ	= Dayanışma	س ن د (Sened)
TECAVÛB	تَجَاوَبَ	= Birbirine cevap verme.	ج و ب (Cevab)
TEKATU'	تَقَاطَعُ	= Kesişme	ق ط ع (Kat')
TEVAFUK	تَوَافُقُ	= Uygun ve denk gelme	و ف ق (Vifuk)
TELAHUK	تَلَاحُقُ	= Birbirine eklenme	ل ح ق (Luhûk)
TEGAFÛL	تَغَافُلُ	= Gafil görünmek	غ ف ل (Gaflet)
TEKASÛL	تَكَاسَلُ	= Tenbellik göstermek	ك س ل (Kasal)
TEMARUZ	تَمَارُضُ	= Kendini hasta gösterme	م ر ض (Maraz)

İlletli kelimeler:

TEALİ	تَعَالَى	= Yükselmek	ع ل و (Ulüv)
TENAHI	تَنَاهَى	= Son bulmak	ن ه ي (Nihayət)
TENASİ	تَنَاسَى	= Unutkanlık göstermek	ن س ي (Nisyan)

اِفْتِحَال İFTİAL Babı:

Bu bab; dönüşlülük ifade etmekle beraber ittihaz (edinmek) ve ittisaf (sıfatlanma) da bildirir. Bu mahiyetteki diğer bablara göre, mâna cihetinde daha şiddetlilik (teşdid) vardır.

<u>Kelime:</u>	<u>Mânası:</u>	<u>Kök harfleri:</u>	
İŞTİRAK	إِشْتِرَاك	= Ortak olma, katılma	ش ر ك (Şirk)
İCTİMA'	إِجْتِمَاع	= Toplanma	ج م ع (Cem)
İCTİNAB	إِحْتِنَاب	= Çekinme	ح ن ب (Ceni)
İNTİZAM	إِنْتِظَام	= Düzgün olma	ن ظ م (Nizam)
İTTİBA'	إِتْبَاع	= Tâbi olma	ت ب ع
İFTİKAR	إِفْتِقَار	= Fakir olma	ف ق ر (Fakir)
İSTİTAR	إِسْتِثَار	= Setrolme, perdelenme	س ت ر (Setr)
İCTİHAD	إِحْتِهَاد	= Çok gayret, cehd gösterme	ج ه د (Cehd)
İNTİŞAR	إِنْتِشَار	= Neşrolme, yayılma	ن ش ر (Neşr)

İlletli kelimeler:

İKTİFA	اِكْتِفَاء	= Kâfi bulma, yetinme	ك ف ي (Kifayət)
İBTİLÂ	إِبْتِلَاء	= Belâya maruz kalma	ب ل ي (Belâ)
İTTİSAF	إِتِّصَاف	= Vasıflanma	و ص ف (Vasf)
İTTİHAZ	إِتِّخَاذ	= Alma, kabul, edinme.	أ خ ذ (İhtisâ)
(*) İZDİYAD	إِزْدِيَاد	= Artırma, çoğaltma	ز ي د (Ziyade)
(*) İZTİRAB	إِضْطِرَاب	= Acı çekme	ض ر ب (Darb)
(*) İDDİHAR	إِدِّحَار	= Biriktirme, depolama	ذ خ ر (Zalim)

(*) İftial babının ت si, bazan د ve ط harfine dönüşebilir. Burada en tipik misal İddihar kelimesidir. Görüldüğü gibi bu kelimenin kökü ذ خ ر harfleridir. İftial babına intikalde اذحار oldu. İftial babının ت si, ذ harfinden sonra geldiği için ا a inkılab etti, اذحار oldu. söylemede kolaylık için اذحار oldu.

اِسْتِفْعَال İSTİF'AL Babı:

Bu babın en bâriz hususiyeti, taleb (istek) ifade etmesidir. Bazan tahavvül (hal değiştirmek), ittisaf ve ittihaz için de kullanılır.

<u>Kelime:</u>	<u>Mânası:</u>	<u>Kök harfleri:</u>
İSTİĞFAR	اِسْتِغْفَار = Bağışlanmayı isteme, mağfiret dileme.	غ ف ر (Gufra)
İSTİCVAB	اِسْتِجَاب = Cevab isteme	ج و ب (Cevab)
İSTİKRAZ	اِسْتِقْرَاض = Borç para isteme	ق ر ض (Karz)
İSTİ'ZAM	اِسْتِعْظَام = Gözünde büyültme	ع ظ م (Azim)
İSTİHFAF	اِسْتِحْفَاف = Hafife alma	خ ف ف (Kaf)
İSTİKRAH	اِسْتِكْرَاه = Kerih görme	ك ر ه (Kerah)
İSTİHSAN	اِسْتِحْسَان = Güzel bulma	ح س ن (Hisn)
İSTİŞHAD	اِسْتِشْهَاد = Şahid getirme	ش ه د (Şahid)
İSTİDLAL	اِسْتِدْلَال = Delil getirme	د ل ل (Delil)
İSTİKBAL	اِسْتِيقْبَال = Karşılama	ق ب ل (Kabl)
İSTİHRAC	اِسْتِخْرَاج = Çıkarma	خ ر ج (Karc)
İSTİMAL - İSTİMLİL -		

İlletli kelimeler:

İSTİĞNA	اِسْتِغْنَاء	= Başkasına muhtaç olmamak	غ ن ي (Gina)
İSTİANE	اِسْتِئَانَةٌ	= Yardım dilemek	ع و ن (Avn)
İSTİŞARE	اِسْتِشَارَةٌ	= Danışmak	ش و ر (Şur)
İSTİKAME(T)	اِسْتِقَامَةٌ	= Doğru, düzgün, tam olmak	ق و م (Kam)
İSTİAB	اِسْتِعَاب	= İçine almak, kaplamak.	ع ب

2- **İ S M - İ F A İ L**

Masdarın ifade ettiği iş veyâdurumu yapan yahut taşıyan şahsı bildiren kelimeye İsm-i FÂİL denir.

İsm-i fâil hem kök masdarlardan hem ziyadeli masdarlardan ya pılabilir. Her iki kısımda da belli vezinleri vardır. Şimdi onları zikrederek misaller vereceğiz:

Kök masdarlardan yapılan ism-i fâilin vezni فَاعِلٌ dır. Di-
ğer vezinlerde olduğu gibi burada da harekeler ve ل - ع - ف harfi dışındaki zâid elif sabit kalır. Yalnız, kökü illetli olan-
larda yine bazı farklılıklar göreceğiz:

KATİB كَاتِبٌ = Yazan, AMİR أَمِيرٌ = Emreden, KARİ قَارِئٌ = Okuyan,
ZAKİR ذَاكِرٌ = Zikreden, ŞAKİR شَاكِرٌ = Şükreden, SABİR صَابِرٌ = Sabre-
den, VAHİD وَاحِدٌ = Bir olan, ŞAFİ شَافِيٌ = Şifa veren, ŞAFİ شَافِعٌ = Şe-
faat ~~faat~~ eden, CÂMI جَامِعٌ = Toplayan, DÂLL دَالٌّ = Delil olan, DÂLL دَالٌّ
Dâlette olan, RACİ رَاجِعٌ = Rica eden, RACİ رَاجِعٌ = Geri dönen,
RACİ رَاحٍ = Ustün gelen, HÂLIK خَالِقٌ = Yaratan, HÂLIK خَالِكٌ = Helâk
olan.

Ziyadeli masdarlardan yapılan ism-i fâilin her bab için ayrı kalibi vardır:

إفعال babının ism-i fâili مُفْعِلٌ vezninde gelir:
MÜ'MİN مُؤْمِنٌ = İman eden, MÜN'İM مُنْعِمٌ = Ni'met veren, MÜLHİM مُلْهِمٌ
= İlham eden. MÜKRİM مُكْرِمٌ = İkrâm eden, MUSİBET مُصِيبَةٌ = İsabet e-
den. MÜŞFİK مُشْفِقٌ = Şefkat eden. MÜMİT مُمِيتٌ = Ölümü veren, ÖLDÜREN.

مفاعله babının ism-i fâili مُفَاعِلٌ vezninde gelir:
MÜCAHİD مُجَاهِدٌ = Mücadele eden. MÜNAZİR مُنَازِرٌ = Münazara eden.
MÜŞAVİR مُشَاوِرٌ = Müşavere eden. MUHAFİZ مُحَافِظٌ = Muhafaza eden, ko-
ruyan, MUVAFİK مُوَافِقٌ = Uygun.

تَفَعُّل babının ism-i fâili مَفْعُول vezninde gelir:

MÜNEVVİR مُنَوَّر = Tenvir eden, nurlandıran. MÜBELLİĞ مُبَلِّغ
= Tebliğ eden, ulaştıran. MÜDERRİS مُدَّرِّس = Ders veren. MUAL-
LİM مُعَلِّم = Talim eden, öğreten. MÜELLİM مُعَلِّم = Elem ve-
ren. MÜDAKKİK مُدَقِّق = Tedkik eden, inceleyen. MUSAHHİR مُسَخِّر
= Teshir eden.

اِنْفِعَال babının ism-i fâili مِنْفَعُول vezninde gelir:

MÜNFERİD مُنْفَرِد = Tek başına olan. MÜNKAİLİB مُنْقَلِب = İn-
kılâb eden, değişen, dönüşen. MÜNŞERİH مُنْشِرِح = Kalbi ferah
olan. MÜNKEŞİF مُنْكَشِف = İnkişaf eden. MÜNHASİR مُنْخَصِر = Hâs-
redilmiş, ait kılınmış. MÜNKAD مُنْقَاد = İnkiyad eden, boyun
eğen.

تَفَعُّل babının ism-i fâili مِنْفَعُول vezninde gelir:

MÜTEFEKKİR مُتَفَكِّر = Tefekkür eden. MÜTEKEBBİR مُتَكَبِّر = Te-
kebbür eden, kibirlenen. MÜTEVECCİH مُتَوَجِّه = Teveccüh eden,
yönelen. MÜTAZAMMİN مُتَضَمِّن = Tazammun eden, içine alan. MÜTE-
ELLİM مُتَعَلِّم = Elemlî, üzüntülü olan. MÜTEDEYYİN مُتَدَيِّن
= Dindar. MÜTEVEKKİL مُتَوَكِّل = Tevekkül eden. MÜTEMEDDİN مُتَمَدِّد
= Medenf, medenîleşmiş.

تفاعُل babının ism-i fâili مُتَفَاعِلٌ vezninde gelir:

MÜTEBAİD مُتَبَاعِدٌ = Uzaklaşan, MÜTEFAVİT مُتَفَاوِتٌ = Farklı olan. MÜTESANİD مُتَسَانِدٌ = Birbirine dayanan. MÜTEVAFİK مُتَوَافِقٌ = Tevafuk eden. MÜTEMASİL مُتَمَاسِلٌ = Birbirine benzeyen, misil olan. MÜTENASİB مُتَنَاسِبٌ = Tenasüblü, birbirine uygun. MÜTEVAZİ مُتَوَاضِعٌ = Tevazu eden.

اِفْتِعَالٌ babının ism-i fâili مُفْتَعِلٌ vezninde gelir:

MÜSTETİR مُسْتَرٍ = Perdelenen. MÜNTEŞİR مُنْتَشِرٌ = Yayılan, intişar eden. MÜCTEHİD مُجْتَهِدٌ = İctihad eden. MÜTTEBİ' مُتَّبِعٌ = İttiba eden. MÜCTENİB مُجْتَنِبٌ = İctinab eden, çekinen. MÜKTESİB مُكْتَسِبٌ = İktisab eden, kazanan. MÜNTEŞİB مُنْتَشِبٌ = İntisab eden, bağlanan. MÜTTAKİ مُتَّقِيٌ = İttika sahibi, takvalı. MUKTAZİ مُقْتَضِيٌ = İktiza eden, gerektiren.

اِسْتِفْعَالٌ babının ism-i fâili مُسْتَفْعِلٌ vezninde gelir:

MÜSTERHİM مُسْتَرْحِمٌ = Rahmet dileyen. MÜSTAĞFİR مُسْتَغْفِرٌ = İstiğfar eden. MÜSTAĞNİ مُسْتَغْنِيٌ = İstiğna sahibi. MÜSTAKİM مُسْتَقِيمٌ = İstikamette olan. MÜSTE'İN مُسْتَأْنٍ = Emniyet isteyen. MÜSTAHSİN مُسْتَحْسِنٌ = İstihsan eden, güzel bulan. MÜSTEMİRR مُسْتَمِرٌّ = İstimrar eden, devamlı, sürekli. MÜSTAİD مُسْتَعِدٌّ = İstidadlı. MÜSTEFİD مُسْتَفِيدٌ = İstifade eden.

اَفْعَال

babı ism-i mef'ul vezni :

مَفْعَلٌ

MUNTAZAM مُنْتَظِمٌ = İntizamlı. MÜTESEB مُكْتَسَبٌ = Kazanılmış.
MÜSTEREK مُشْتَرَكٌ = İştirak edilmiş, ortak. MÜTTEHEM مُتَّهَمٌ = İttiham
edilen. MUHTEREM مُحْتَرَمٌ = İhtiram edilmiş, hürmetlendirilmiş. MÜN-
TEHAB مُنْتَابٌ = İntihab edilmiş, seçilmiş. MUKTEZA مُقْتَضَى = İktiza
etmiş, gerekmiş.

اِسْتِفْعَال

babı ism-i mef'ul vezni :

مُسْتَفْعَلٌ

MÜSTAHSEN مُسْتَحْسَنٌ = Güzel bulunan. MÜSTEAN مُسْتَعَانَ = Yardım bek-
lenen, istiane edilen. MÜSTAKBEL مُسْتَقْبَلٌ = Karşılana, gelecek. MÜS-
TEKREH مُسْتَكْرَهٌ = İstikrah edilen, tiksiniilen. MÜSTAHEBEC مُسْتَهْبَعٌ = İs-
tihrac edilmiş, çıkarılmış. MÜSTA'MEL مُسْتَعْمَلٌ = İsti'nal edilmiş,
kullanılmış. MÜSTEHAQ مُسْتَحَقٌّ = Hak kazanmış. MÜSTEKAR مُسْتَعْرٌ = İs-
tikrar bulmuş. MÜSTEFAD مُسْتَفَادٌ = İstifade edilmiş.

4- S I F A T - I M U Ş E B B E H E

İsm-i fâil nev'inden olup güzellik, çirkinlik, sakatlık, renk gi-
bi vasıflara ve bazı duygulara delâlet eder.

(a) Sakatlık, kusur ve renk gibi vasıfların sahiblerine delâlet e-
den kelimeler اَفْعَالٌ vezindedir:

EYAZ أَبْيَضٌ = Beyaz. AHMER أَحْمَرٌ = Kırmızı. AHDAR أَخْضَرٌ = Yeşil. AHVEL أَحْوَلٌ = Şaşı. A'VER أَعْوَرٌ = Bir gözlü. ERKEM أَعْكَمٌ = Dilsiz. ESAMM أَصَمٌّ = Sağır.

Bu kelimelerin bazılarının müennesi اِفْعَالٌ vezninde gelir:

HAMRA حَمْرَاءٌ = Kırmızı. AVRÂ' عَوْرَاءٌ = Birgözlü. HADRA خَضْرَاءٌ = Yeşil.

Yeşil.

(b) İç duygulara delâlet edenler اِفْعَالَانٌ vezindedir:

ATŞAN عَطْشَانٌ = Susuz. REYYAN رَيَّانٌ = Suya kanmış.

(c) Diğer vasıflara delâlet edenler çeşitli vezinlerde ve duy-
makla öğrenilir:

HASEN حَسَن = Güzel. CEBAN جَبَان = Korkak. URYAN عُرْيَان = Çıplak. DEYYİN دَيِّن = Dindar.

5- M Ü B A L A Ğ A S İ G A L A R I

Bazı vezinler vardır ki, sıfat mânasını mübalağa ile ifade ederler. En çok kullanılan vezinler şunlardır:

→ **فَعَالٌ** vezni: REZZAK رَزَاق = Çok rızık veren. GAFFAR غَفَّار = Çok mağfiret eden. HALLAK Çok yaratan. KEZZAB كَذَّاب = Yok yalan söyleyen. خَلَّاق

فَعَالَةٌ vezni: ALLAME عَلَّامَةٌ = Çok âlim.

مَفْعَالٌ vezni: MİDRAR مِذْرَارٌ = Çok akan.

→ **فَعُولٌ** vezni: SABUR صَبُورٌ = Çok sabırlı. RAUF رَوْفٌ = Çok re'fetli, merhametli.

فَعِيلٌ vezni: SİDDİK صَدِيقٌ = Çok sadık.

فَعْلَةٌ vezni: HÜMEZE هُمَزَةٌ = Çok alay eden.

→ **فَعِيلٌ** vezni: KERİM كَرِيمٌ = Çok cömert. ALİM عَلِيمٌ = Çok âlim. RAHİM رَحِيمٌ = Çok merhametli. KADİR قَدِيرٌ = Çok kudretli.

ŞERİF شَرِيفٌ = Çok şerefli. AZİM عَظِيمٌ = Çok büyük.

Bu vezin sıfat-ı müşebbehe ve ism-i mef'ul mânaları için de kullanılır: MARİZ مَرِيضٌ = Hasta. KATİL قَتِيلٌ = Öldürülmüş. CERİH جَرِيحٌ = Yaralanmış.

فَعَالٌ vezni, sanat sahiblerini ifade için de kullanılır: BEVVAB بَوَّابٌ = Kapıcı. BEYYA' بَيَّاعٌ = Satıcı.

6- İ S M - İ T A F D İ L

Renge, şekil ve uzuv noksanlığına delâlet etmemek üzere **أَفْعَالٌ** vezninde olan ve mutlak veya mukayeseli üstünlük ifade eden sıfatlardır. Renge, şekil ve uzuv noksanlığına delâlet eden **أَفْعَالٌ** veznindeki kelimeler sıfat-ı müşebbehedir ve buradaki gibi üstünlük ifade etmezler. Onun için karıştırılmamalıdır.

EKBER أَكْبَرٌ = En büyük, daha büyük.

ASGAR	أَصْغَرُ	= En küçük, daha küçük.
ECHEL	أَجْهَلُ	= En câhil, daha câhil.
EKSER	أَكْثَرُ	= En çok, daha çok.
AHSEN	أَحْسَنُ	= En güzel, daha güzel.
ERHAM	أَرْحَمُ	= En merhametli, daha merhametli.
EFDAL	أَفْضَلُ	= En faziletli, daha faziletli.
A'ZAM	أَعْظَمُ	= En büyük, daha büyük.
EKMEL	أَكْمَلُ	= En kâmil, daha kâmil.
EŞMEL	أَشْمَلُ	= En şumullü, daha şumullü.
6.000 - EŞEDD	أَشَدُّ	= En şiddetli, daha şiddetli.
EKVA	أَقْوَى	= En kuvvetli, daha kuvvetli.
7.000 - ECELL	أَجَلُّ	= En celil, daha celil.
8.000 - EHAKK	أَحَقُّ	= En hak, daha hak.

Bu kelimelerin bazılarının müennesi فَعْلَى vezninde gelir:

KÜBRA كَبْرَى = En büyük. SUGRA صَغْرَى = En küçük. FUZMA فَضْلَى = En faziletli. HÜSNA حُسْنَى = En güzel. UZMA عَظْمَى = En büyük.

7- İ S M - İ T A S G İ R

Küçüklük ve azlığa delâlet eden isimlerdir ki, üç vezni vardır. Fakat en çok kullanılan vezin فَعِيلٌ veznidir. Meselâ:
 ABD عَبْدٌ (=Kul) kelimesini bu vezne tatbik ettiğimiz zaman
 UBEYD وَعْبِدٌ (=Kulcuk, küçük kul) kelimesini elde etmiş oluruz.

Diğer misaller:

CÜND جُنْدٌ = Asker. → CÜNEYD جُنَيْدٌ = Askercik.
 HAYVAN حَيَوَانٌ → HUVEYN(E) حَوَيْنَةٌ = Hayvancık.
 NECM نَجْمٌ → NÜCEYM نُجَيْمٌ = Yıldızcık.

8- İ S M - İ M E N S U B

Bir yer veya şeye mensubiyet bildiren, sonu çift yâ'lı kelimelere denir.

Handwritten notes and signatures at the bottom right of the page.

		Müzekker	:	Müennes	
KUR'AN	قُرْآن	KUR'ANÎ	قُرْآنِي	KUR'ANİYYE	قُرْآنِيَّة
BEŞER	بَشَر	BEŞERÎ	بَشَرِي	BEŞERİYYE	بَشَرِيَّة
ARZ	عَرْض	ARZÎ	عَرْضِي	ARZİYYE	عَرْضِيَّة
SEMA	سَمَا	SEMAVÎ	سَمَاوِي	SEMAVİYYE	سَمَاوِيَّة
DÜNYA	دُنْيَا	DÜNYEVÎ	دُنْيَوِي	DÜNYEVİYYE	دُنْيَوِيَّة
UHRA	أُخْرَى	UHREVÎ	أُخْرَوِي	UHREVİYYE	أُخْرَوِيَّة

9 ve 10- İ S M - İ Z A M A N ve İ S M - İ M E K A N

Fiilin işlendiği yeri ve zamanı bildiren kelimelere denir. Kök masdarların ism-i zaman ve ism-i mekân sîgaları için iki vezin vardır. Ziyadeli bablar için ise, her babın ism-i mef'ul sîgası gibidir. Fakat en çok, kök masdarların ism-i zaman ve ism-i mekân vezinleri kullanıldığından bu iki vezin için misaller veriyoruz:

مَفْعَلٌ - مَفْعَلَةٌ

veznine misaller:

- MEKTEB مَكْتَب = Yazacak yer (veya zaman)
 MATBAH مَطْبَخ = Pişirme yeri (veya zamanı)
 MEŞHER مَشْهَر = Teşhir yeri (veya zamanı)
 MAHŞER مَحْشَر = Haşır yeri (veya zamanı)
 MASDAR مَصْدَر = Sudur (çıkma) yeri (veya zamanı)
 MEBDE' مَبْدَأ = Başlama yeri (veya zamanı)
 MECMA' مَجْمَع = Toplanma yeri (veya zamanı)
 MAKARR مَقَر = Karar kılınan yer (veya zaman)
 MA'DELE مَعْدَلَة = Adalet yeri
 MEDRESE مَدْرَسَة = Ders yeri
 MAHKEME مَحْكَمَة = Hüküm yeri
 MEKREME مَكْرَمَة = İkrâm yeri

مَفْعِلٌ - مَفْعِلَةٌ

veznine misaller:

- MECLİS مَجْلِس = Oturma yeri (veya zamanı)
 MERCI' مَرْجِع = Dönecek yer, müracaat yeri (veya zamanı)
 MAĞRİB مَغْرِب = Güneşin gurub ettiği yer (veya zamanı)

MAŞRIK مشرق = Güneşin doğduğu yer (veya namanı)

MENZİLE منزله = Ev. Nuzul yeri

11- İ S M - İ Â L E T

Fiili işlemeye yarıyan âletleri ifade eden isimlerdir. Bunların üç vezni vardır:

مِفْعَلٌ

veznine misaller:

MİNBER منبر = Minber. (sesin daha iyi duyulmasına yarıyan âlet)

MİKASS مقصص = Makas. Kesme âleti.

مِفْعَالٌ

veznine misaller:

MİFTAHA مفتاح = Anahtar. Açma âleti.

MİSBAHA مصباح = Lamba, Kandil, Aydınlatma âleti.

Mİ'YAR مِيزَار = Ayar ölçüsü.

MİKİYAS مِيزَاس = Kıyas ölçüsü.

MİNHAÇ مِنْهَاج = Geniş ve açık yol.

MİRKAT مِرْقَات = Yükselme vasıtası.

MİR'ÂT مِرَات = Ayna.

MİRSAD مِرْصَاد = Rasad âleti.

مِفْعَلَةٌ

veznine misaller:

MİRVAHA مِرْوَحَةٌ = Yelpaze.

MİSTARA مِسْطَرَةٌ = Cetvel.

MİKNESE مِكنسة = Süpürge.

Arabca'da isim bahsini teşkil eden onbir cins kelimeyi misaller vererek tanıtmaya çalıştık. Birbirine benzer vezinleri kolay ayırde debilmek için şunlara dikkat edilmelidir:

Ziyadeli babların bütün ism-i fâil ve ism-i nef'ulleri zâid ötreli mim (MU-MÜ) ile başlar. Aynı babın ism-i fâil ve ism-i nef'ülü-